

ЦРНОГОРКА.

ПРИЛОГ „ЦРНОГОРЦУ“ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И ПОУКУ.

БРОЈ 1.

ЦЕТИЊЕ 10. ЈУЛИЈА 1871.

ГОД. I

Попутница „Црногорки.“

Ко ће с тобом? ко пред тобом?

Црногорко дико мила!

Оку — скоку,

Гласу — гласу,

Завиди ти бисер вила...

Је ли пјесму зајевати,

Да се ори небо плаво?

Је л' у колу пограти,

Да долна тутњи здраво?

Ји ли поћи? је ли доћи?

Је ли сваку мuku слоћи?

Је л' поњети пусто брјеме,

Да се вита ребра лозе?

Је л' домаће пазит' шјеже,

С тврдом вјером војну своје?

Је ли мужу, је ли сићу,

На освету срце маћи

Против врагу, који грне

Мил' завичај да им глачи?

Је л' и сама пушком бити?

Ил' ханџаром касапити?

Те злотвору зајам платит,

Кобни зајам, платит горко?...

За свашто си Црногорко! —

Пођ' и сада с милом Богом!

Ведра чела, срца смјела,

На пољану, гђе се ума

Огледају врна дјела.

Другарице и другови

Причекаће радо тебе

Покрај себе;

Разшириће брацке руке.

За здравље те упитати,

И с тобом се цијелити....

„Ход' у коло перје наше!„

— У један ће глас завапит. —

„Ходи амо,

„Да играмо!... да пјевамо! —“

Ти им тиши једре руке

За пасове с обе стране.

Па поскочи.

Па заочи.

Црногорко, красно лане!

Нек се браћа, сестре диве

Твојој пјесми, твојој скоку,

Твоје душе, твојих прса,

Бујне струје чистој току.

И нека се осједочи,

Да Спартанка Црногорка

Ствара пјесму, колом вјеће,

Таман као и Приморка.

И нек виде:

Она, која ножем влада,

Која војну пушке пуни,

Која често љуто страда,

Из њедара тајнд тргуни,

А у ватру јури, иде;

Виче сићу: „Грдо, јидо,

„У луку ли волиш црњи!„

Прјети мужу, да ће женско

Футо о пас њему врћи,

Покажу ли зеру страха,

Од олова и од праха.

Од ханџара љуте змије,

Од Турчина л' крвопије;

Та ти умје свагђе бити:

И мирисан цвјет у кити.

И на дому домаћница,

И у мучи јуначица,

И међ' вилама понос-вила

Лакокрила,

И вреженој танкој прести,

И иглицом ситној вести,

И подвијат плетенице.

И палити леденице,

Па и макнут пером згодно,

И осјетит благородно,

И излити чувства вља.

Чувства света, неурда....

Све и за све Бог те дао.

Дивна, дична Црногорко!...

Бог те драги помогао! —

Са гавнога мора у прлетиу Црну Гору.

(Путопис.)

Улазимо у Которски залив.

За нама остаје море широко, непрегледно као безкрајна прошлост, а пред нама се отвара изглед нуи красоте. Када га гледате несјекате се раја. Осјећање лам буја у одушевљењу, а мишљење постаје најживље.

Дивна је да дивнија не може бити, ова кршвита земља, наша лијена Бока са својим пространијем и искривуданијем заливом. Улазећи са широкога јадранског мора у протррани залив бокешки, изгледа човјеку као да улази у други свијет. Са обје стране подижу се високе планине, као два непрелазна зида, али не јадна и студена, него красна и обиљена шумом и најљепијим воћњацима. Са сјеверне је стране Дебели бријег и турска мећа, а с јужне је висока бокешка планина Обвјатчк. На подножју његовине био је некада град Росе. Страховити потрес један пријестјено га је с тога мјеста на тајанствено дно залива. И пловећи даље тихијем заливом обузimate све пријатније осјећање. Незнаш куда ћеш прије погледати!

Ерцег Нови прво је мјесто, које те сусрета. Оно лежи изнад самога залива на једноме облом бријегу. Одрах иза њега подижу се високи бријегови. Са залива не видиш да су им подножје спојена, па тако изгледају као најграсније пирамиде, које је подигао вјештак над вјештацама — приреда.

И дуж цијелога залива пружају се и подижу се такви високи све до тврде црногорске меће. И дуж цијелога залива на ускијем обалама стоје високе разређене куће и огледају своје лице у тихоме заливу. Оно сваке куће рашириле се красне баште, пуне жутијех циморанци, лимунова, маслина, смокава, дудова и многијех другијех воћака, које је вриједни Бокељ одњеговао. те тијем и себи отворно лијеп извор дохотка, а природно, која је ту и онако дивна, дао је украс да буде још дивнија.

Лаки вапор носи те све даље и даље. Ти гледаш око себе и незнаш на коју ћеш страну прије или дивни изглед што се пред тобом отвара, који још изглед видно, или мјеста за собом, која си већ прошао, али их се нијеси сит нагледао, наживао.

Послије шест ура тако пријатнога путовања дођеш у Котор, на крај самога залива. Кад би тражио у врлетијем земљама, не знам би ли' погва паћи још један положај, који би био сличан

овоше которском. Котор лежи на једној уској равнини, коју с једне стране ужива залив, а са свију другијех ограђују високи брегови, тако високи, да ти се досадања пријатна веселост претвара у озбиљност, да нерекнем страву, коју ти задаје горостасни Јовћен, који је подигао своје намрштено чело небу у облаке, па те гледа доље под ногама својијема као немоћна ирачка.

Котор је знаменити град у историји нашој, а познат је и у старој, јер се важе, да су га год. 367 Сарацини освојили. Стеван Неманин, отац првовјенчанана краља, дао му је особиту важност. Кад је он све земље српске па и Далмацију с Боком Которском очистио од Грка, који су били већ то земље са свијем присвојили, он је разорио све градове, које су они били подигли, а само је Котор оставио, и утврдио и у њему свој двор подигао. Грке је тако истребијено, да их се више ни име није ту спомињало. Но он се није ни с тијем задовољно него је и од самјех Грка освојио још пеке земље и градове и тако је саставио државу из ових српских земаља: Данашња Србија, Сријем, један дио Славоније, Босна, источна Далмација, Херцеговина, Црна Гора, Зета, Арбанија и један дио Македоније.

По да оставимо прастара времена, јер би можда опширноет догађаја њиховијех била неуједњена овђе и да прођемо часком кроз новје и новије вријеме, у којем је Бока Которска још пунија важнијех догађаја. Бока је Которска по звика на се прије три године највиу цијеле Јевроне, па с тога мислиш да ћу угодити читаоцима, ако их укратко упознам са прошлешћу овога јуначкога крајичка српскога. Морамо признати, да је расејаном српству доста слабо познат. Шта је, али је тако.

Бока Которска, којој је главни град Котор, има до 35,000 српских душа. По велином садањем стању, види се, да је у прошлости, коју смо напријед поменули, имала много природнији положај. Она је аустријска област, а лежи овако: са сјеверне стране грли се с Херцеговином, са источне стране љуби се са кнежевинам Српска Гора, са јужне стране притисла се уз Арбанију, а са западне купају је бисерни вал јадранскога мора.

Бокељи су увијек, од како су, јунаци. Шта је особито значајно они су увијек уживали своју подиуну самоуправу. Тек на измаку четрнаестог вијека, када се Душанова царевина почела распадати, одоше они под заштиту мађарску, па кад су Турци и ту краљевину уништили, здруже се Бокељи својевољно са метачком републиком задржавши и опет своју потпуну самоуправу.

(Наставиће се.)

Устани роде!

Доста смо суза пролили веће!
Јаука нашег куда ћеш више?
Па кад ни небо ни земља неће
Горке нам сузе с лица да збрише:
Нек сузе стану,
Јаук умучи —
Срца нек плану
А топ захучи!

Ил' п'јесмо више ми Срби стари?
Ил' нема у нас већ духа чила?
Топуз и копље, мина, андари,
Бојеви славни и страшна сила —
Да л' је то гатка?
Ил' збиља права? —
Ти прошлост слатка,
Прошлост крвава!

Јест, роде бједни! Сваког се вани,
Господство, силе — све су то лажи.
Од врага сваког сам се одбрани,
У својој нишци спасења тражи.
Вр'јеме те креће —
Устани роде!
Тако ти среће,
Тако т' слободе!

И синци такве прошлости веље
Зар могу трит' лаице на руци?
Могу уживат' сласти, весеље
И гледат' браћу у тешкој муци?
Зар их не гони
Крвца у лицу,
Да смакну они
Слободе убицу?

Народе славни, роде кукавни,
Вр'јеме је крајње, крећи се джи!
Крени се, збаци тај оков давни —
С покретом сваки циљу си ближи.
Устани роде!
— Сам се помози —
Зарад слободе,
— Пропаст јој грозни!

С. П.

ИТАЛИЈА.

(Државкописне цртце. *)

1. Италија у години 1789.

У овој години бијаше Италија раздробљена на осамнајест државица, од којих су се четиријест владале саме по себи, а четири бијашу зависне од других држава. Међу прве спадаху: 1. Сардинска краљевина; 2. Велико Војводство Тоскана; 3. Црковна држава; 4. Монархија дјејух Сицилија; 5. Млетачка (Венецијанска) република; 6. Генуезска република; 7. Војводство Модена; 8. Војводство Парма; 9. и 10. Република Лука и Ст. Марино; 11. и 12. Кнежевине Ниомбино и Монако; 13. Кнежевина Маша и Карара, и 14. Острво Малта. — Међу друге долажаху: 1. Војводство Милана и Мантове, под Аустријом; Валтелина и Кјавена, сједињене са швајцарским кантоном Грифон; 3. Кантон Тичино, присаједињен Швајцарској; и 4. Корсика, коју је Генова уступила била Француској.

II. Италија године 1815.

Бечкијем уговором од ове године Италија је пак била овако немилостиво изкомадина, закључавајући у себи: 1. Краљевину Срднију, која је к својим пређашњим земљама прибавила војводство Генову; 2. Ломбардо-млетачку краљевину са Валтелином предане Аустрији; 3. Војводство Модене и Ређја, под једним аустријанским надвојводом; 4. Велико војводство Тоскана, опет под другим надвојводом аустријанским; 5. Војводство Луке, под кнезом из борбонског дома; 6. Војводства Парме и Пјаченце, под уаравом Марије Луизе од Аустрије, жене цара Наполеона; 7. римску државу, под папом Пиом VII.; 8. Краљевину дјејух Сицилија, са Борбонима; 9. Републику Ст. Марино; 10. Кантон Тичино, садружен са Швајцарском; 11. Малу кнежевину Монако, коју је држала породица Гриналиди-а под заштитом сардињског краља; 12. Острво Малту, под Инглезима, и 13. острво Корсику, присаједињену Француској.

III. Италија данашња у години 1871.

Данашња Италија саставља једну цјелокупну краљевину, заузимајући земљиште од 284,166 чет-

*) По књизи: "Almanaco popolare, anno primo 1870. Milano presso Gaetano Brigola editore."

вероуглах километара, осим римске области, коју је одскра себи придружила. Ича цара 21.232.000; а римског државно излази на 21.932.000. Она се цјелокупна талијанска држава саставља даче: 1. из осам покрајина Ломбардије, с 3.253.000 житеља и главним градом Миланом, у којем живи 207.000 душа, а кад се урачуна његова предградја (тако звана: „света тијела“ *cogni santi*), онда броји и до 266.000 душа; 2. из осам покрајина млетачкијех, с 2.294.900 житеља, са једнајем у свом роду граду на свијету Венецијом, у којој живи 140.000 становника; 3. из четири пјемонтске покрајине, са 2.765.000 житеља и главним градом Ториниом који садржи 181.000 становн., а у заједници с обштином 225.000 стан.; 4. из двије покрајине лигурске, са 772.000 житеља и с највећом трговачком вароши Геновом на средоземној мору, у којој живи 123.000 душа, (а у заједници с обштином 133.000); 5. из девет покрајина Емилије, прозване овдјем италијанском консуларном друму „*via Emilia*“ која је ограђен настојањем Емилија Лепиди на 220 година пре Христа, и ове се покрајине имају сада 2.143.000 житеља, с главнијем градом Пармјом, у којем станује 47.000 душа; 6. из седам тоштанскијех покрајина, с 1.827.000 житеља и дјелијем својијем градом Фиоренцом у којој обитава 150.000 душа; 7. из четири маршичанске покрајине, с 834.000 житеља и главном трговачком вароши Јакином (Ансона) на Јадранској мори, у којој има 31.000, а с обштином 43.000 становника; 8. из покрајине назване Умбрија, са 513.000 житеља и главнијем градом Перуђом на десној обали Тибера, у којој станује 15.000, а с обштином 41.000 душа; 9. из несвајет покрајина напуљскијех, са 6.788.000 житеља, и главнијем градом Неаполјом (Napoli) у којем живи до 500.000 душа;

10. из седам покрајина сицилијанскијех, с 2.393.000 житеља, и с главном вароши Палермом, у којој има 163.000, с обштином до 194.000 душа; 11. из двије покрајине сардинске, са 530.000 житеља и главнијем мјестом Каљари, у којој станује 31.000 душа; и најпосље 12. из римске државе, 700.000 житеља и дјелио на свијету престолници стародревним градом Римом, у којем живи до 200.000 душа.

Ево, кад народ пригне, сложи све своје силе и снаге, разумо оконости уаограба, списне пријатељства и веледуштијем се жртвана изложи, како се зна борити, муковати и побједити, ујединити се и узалтати.

Италија освају још њезотика уда исприбављени, и то: под Аустријом тријемганске талијанске земље са цјелинскијем долинама, којима припада сула 518.000 од којих је сва трећа част њемачке народности. На право тако неправо Италија прегендир још у Аустрији тако звано млетачко-аустријанско приморје са житељством од 510.000 душа и с главнијем трговачкијем градом Тријестом. — Под *Фриуљском* острвом Коренка и северним Штирија су укунили житељством од 331.000 душа. — Под *Штирском* Тачински катон с једнијем уздином кинтом Гриђином, са житељством од 131.000 душа. — Под *Италијанском* острвом Милга са својијема огодина, садржећи 113.000 житеља. — И најпосље *република Св. Марко*, која постоји још од IV. стољећа по Христу и има само 8000 житеља. — Али са свијет тијем, Италија је већ уједињена, Италија је велика, Италија је народ, да би тако ми: — од Панче до Црне Горе, од источнијех талијанскијех граница до Поља и Пропонга — уједињени и велики били!

Г Л А С Н И К.

(ЊИЖЕВНОСТ.) — Народно задружна штампарија у И. Салу изаше скупљене преске нашега провинцијалог писмени Јована Јовановића. У првој књизи од 15 табака биће све оригинале преске. Цијена 80 новч.

— Г. Ђорђе Рајковић изаше из источне преске Мирца Шошњи, које је превео неки Јован Јовановић. Књига има 10 табака, цијена 5. 1.

— Књига „Покушаји за народно и лично унапређење“ од др. Јана Поповића већ се штампала и биће свијет предлаж. издавања до Шума дна, докле се и рок предлажати продужава.

— У Београду у државној штампарији изаша је књига „Глас с Цетиња“, преске Томе Вуковића, Црногорца. Облик 16, стр 54.

— Од 1. Септембра о. године почеће олет излазити у Београду „Говорница“ лист за политику и право, који је дане не могло сносити испару престао. Уредник је овет Г. Стојан Жлаковић, адвокат. Желимо му сада бољу срећу и најбољи успјех.

— На државне штампарије у Београду изаша је књига „Починивост земљива“ од Ц. Ст. Мила. Може се добити у књижари Вељ. Вуковића.

(УМРО) — Милутина И. Стојановић, бив. чиновник у Београду, преминуо је 21 пр. м. Покојио је био и срцем и душом Србин. Као вриједи његовски пресво је његов позривша дјела

и рачно је и из журналистичкој пољу стужени са свом ватро свога младог живота слободи српској. Као чиновник био је један од оних, књижев је био. Вретен му списи већу браћу.

— 12. пр. м. проминуо је Ђорђе Зеквић из Каменица, Далеци, како га је народни сабор послао да се учи за професор српске предлажнице. Ђорђе је радио у књижевности нашеј колико и један Србин његова доба — бреше му тек 26 год. — Био је ревносно читач оштине. Лука му земља, и вјерни слобод у народ.

(ПОДЗЕМЉЕ) — Чиновник београдског бакалског есназа у шкери су да пошту на његово зајини за израду папирница (књига). Већ је саставио оштор, како ће изградити правила и предузети све што треба. Биће 1000 акција, свака по 5 дуката.

(СРБСКА ЖЕЉЕВИЦА) — 3. о. м. изаша се састави конкорденција у Бету зарад питања о експлоату румелијске жезљевине са српском и ове с угарском. Србија ће засугнати на тој конкорденцији јединств Јован Бети Марковића и управитеља артиљеријске школе, пуковник Зах. Саустро-угарске стране бивајет Андрија и Хоховар, претјетет. министарства, а с турске постав Хадидеј Олаја тога жезљевини предлажати барон Хирш.

(УЖАСИ ЗАЉЕПЕЉЕ), био је из давно у простору Краи. Србуно је јелу појету варош и убио 2300 душа.